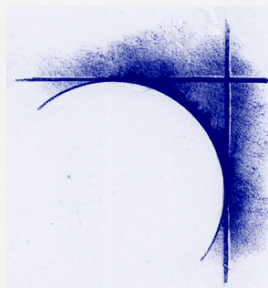

Silvija Limani

IZLOŽBA 2007. O IZLOŽBI 1891.

Korak do novog stoljeća: Gospodarska izložba u Zagrebu 1891.

Muzej grada Zagreba, Zagreb

15.3.-1.5.2007.

Autor: Goran Arčabić

Izložba *Korak do novog stoljeća: Gospodarska izložba u Zagrebu 1891.* dio je programa u povodu obilježavanja sto godina Muzeja grada Zagreba. Muzej već tradicionalno priprema kvalitetne i nadasve zanimljive izložbe, te se ovom nastavlja uspješan i dobro posjećen niz. Autor koncepcije izložbe povjesničar je mlade generacije Goran Arčabić koji je javnosti već poznat zahvaljujući ranijoj izložbi o potoku Medveščaku (*Potok u srcu Zagreba: potok Medveščak od izvora do ušća*), održanoj u istom muzeju 2005. godine. Iz predgovora kataloga saznajemo da je izložba rezultat višegodišnjeg istraživanja ekonomske povijesti grada Zagreba, a ujedno je i uvod u sustavno proučavanje zagrebačkoga gospodarskog naslijeđa. Autor je u projekt uključio i suradnike iz Mađarske, Austrije, Italije i Češke, pa je time izložba dobila međunarodni karakter.

Izložba obrađuje bitan događaj koji ima ne samo privredni već i politički i urbanistički značaj te otvara prostor za daljnja istraživanja u svim predstavljenim područjima. Ekonomski segment predstavljen izložbom služi kao indikator stanja hrvatskog gospodarstva i najavljuje početak ekonomskog razvoja, politički aspekt

implicira ideju ujedinjenja hrvatskih regija, a urbanistički najavljuje definiranje zapadnog dijela Lenucijeve potkove, konkretno Kazališnog trga na kojem se manifestacija održala. Metaforički naziv izložbe *Korak do novog stoljeća* nagovještuje značaj Jubilarne gospodarsko-šumarske izložbe (puni naziv Gospodarske izložbe 1891.) za razvoj koji će uslijediti u 20. stoljeću. Tradiciju te manifestacije baštini je Zagrebački velesajam, o čijim je prostorima i paviljonima na Savskoj cesti iz 30-ih godina 20. stoljeća u posljednje vrijeme održano nekoliko izložbi.

Izložba je tematski podijeljena u tri dijela kojima su obrađeni ekonomski, politički i urbanistički aspekt. Započinje panoima koji obrađuju pojam i društveni značaj gospodarskih izložbi te kronologiju najvažnijih svjetskih izložbi toga vremena, počevši s Londonskom izložbom 1851. Zatim slijede komparativni primjeri izložbi održanih u zemljama Austro-Ugarske monarhije (Svjetska izložba u Beču 1873., Austrougarska industrijsko-poljoprivredna izložba u Trstu 1882., Zemaljska jubilarna izložba u Pragu 1891., Milenijska izložba u Budimpešti 1896.). Autori priloga o tim

izložbama muzejski su djelatnici iz spomenutih gradova: Walter Öhlinger, Michaela Messina, Zdeněk Míka i Gyöngyi Erdei. Zagrebačka izložba priređena je, kao i prethodno spomenute, u povodu jubileja, a radi se o pedesetoj obljetnici Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva.

Na izložbi su mahom izložene fotografije paviljona i organizatora te oglasa pojedinih izlagača, a autentični predmeti poput kataloga i fotografskih albuma, nacрта ili medalja nagrađenih izlagača zastupljeni su tek u manjoj mjeri. Urbanistički aspekt vrlo je zanimljivo obrađen i predstavljen suvremenom tehnologijom pokretnog trodimenzionalnog prikaza na kojem se s lakoćom može pratiti razvoj Kazališnog trga od dana kada se na njemu održavao stočni sajam do dana kada je trg postao središte kulturnog života izgradnjom zgrade kazališta. Međutim, prikazu nedostaju detaljnije legende koje bi pobliže definirale same građevine na trgu, s podatkom o godini izgradnje, arhitektu i slično. Doduše, te bi legende mogle skrenuti pozornost posjetitelja na, za ovu izložbu, manje bitne činjenice. Izloženi su i panoi s tekstovima koji na vrlo jasan način objašnjavaju posjetitelju bilo kojeg profila koncept gospodarske izložbe i sve njezine aspekte. Nažalost, nema panoa s prijevodom na engleski jezik, iako je prijevod dostupan u katalogu. To je svakako propust, s obzirom na to da muzej svakodnevno posjećuju i strani turisti, a i izložba ima međunarodni karakter.

Katalog koji je uredio autor izložbe najprije ukratko obrađuje srednjoeuropske uzore, a potom se posvećuje Jubilarnoj gospodarsko-šumarskoj izložbi u Zagrebu spominjući najprije gospodarske izložbe održane na hrvatskom tlu koje su prethodile zagrebačkoj. Tekst

prati izvrstan likovni materijal: fotografije organizatora i pojedinih paviljona te tlocrt izložbenog prostora na Kazališnom trgu (tada Sveučilišnom trgu, danas Trgu maršala Tita).

Već spomenuta "trodijelna" koncepcija izložbe nastavlja se i u katalogu. Zasebno se obrađuju gospodarske prilike, gdje valja istaknuti činjenicu da se većina domaćih izlagača bavila poljoprivrednim djelatnostima, iako je od te izložbe nadalje sve uočljiviji trend smanjenja udjela poljoprivredne proizvodnje i postupnoga povećanja udjela industrije, obrta i trgovine. Također se naglašava problem razvoja industrije za koji je potrebno financijsko ulaganje u tehnologiju, koje je međutim izostalo, pa su hrvatski gospodarstvenici prepustili industrijsku proizvodnju europskim kolegama. Zato su nove tehnologije i proizvodi bili zastupljeni samo na štandovima stranih izlagača. Iz navedenog je očito zaostajanje Hrvatske za ostalim regijama Austro-Ugarske, no upravo se zagrebačkom izložbom 1891. događa preokret i počinje novo razdoblje intenzivnog ekonomskog rasta i ekspanzije industrije. Tekst o gospodarskim uvjetima prate fotografije paviljona i posebno zanimljivi oglasi izlagača, koji, doduše, svojim grafičkim oblikovanjem ne odaju nova strujanja u likovnosti s kraja 19. stoljeća.

Politički kontekst izložbe iscrpno se obrađuje u sljedećem poglavlju, gdje valja istaknuti prisutnost izlagača iz svih hrvatskih regija, što je jasna i nedvosmislena poruka sa željom za ujedinjenjem Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Zanimljivo je spomenuti da je vlak s izlagačima iz Dalmacije posebno svečano dočekan na Južnom (danas Zapadnom) kolodvoru, a dio programa bilo je i otkrivanje replike spomenika Andriji Kačiću Miošiću na uglu Ilice i

Mesničke ulice čiji je original (djelo Ivana Rendića) godinu dana ranije postavljen u Makarskoj. Taj je spomenik postao simbolom tada neostvariva ujedinjenja.

Urbanistički značaj izložbe, povjesničarima umjetnosti najzanimljiviji, nije osobito detaljno obrađen i ne donosi nove spoznaje. Spominje se tek da je Jubilarna gospodarsko-šumarska izložba znatno izmijenila Sveučilišni trg, njegov izgled i funkciju, omogućivši njegovo konačno definiranje, kao i završetak urbanističkog razvoja jednog donjogradskog bloka, tj. zapadnog dijela Zelene potkove. U kontekstu prethodnih istraživanja urbanističkog razvoja Zagreba ne otvaraju se nove teme, već se situacija pojašnjava široj publici, uz isticanje zanimljivosti. Doznajemo, primjerice da je izložba Zagrebu donijela modernizaciju infrastruktu-

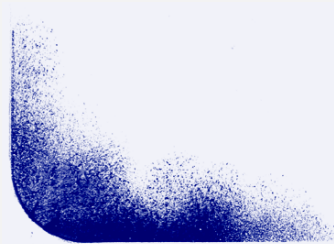
re, poput električne javne rasvjete i gradskog prijevoza. Konjski tramvaj (još ne električni) povezo je istočni i zapadni dio Zagreba. Zanimljivo je, usporedbe radi, spomenuti da je iste godine u Pragu u promet pušten električni tramvaj, a nekoliko godina kasnije, povodom Milenijske izložbe, Budimpešta uvodi podzemnu željeznicu, što je prvi primjer u Europi. Zagrebačka izložba, međutim, nije zaostajala po broju posjetitelja koji je za jedanaest puta premašio broj stanovnika, kao ni po pratećim sadržajima namijenjenim zabavi posjetitelja, poput letova balonom na vrući zrak. Za turiste je, povrh toga, bio sastavljen vodič za Zagreb i okolicu koji se besplatno dijelio posjetiteljima. Izložba je ostavila i dva paviljona arhitektonskoj baštini. Paviljon Zemaljskih kazionica danas je renoviran i služi kao izložbeni prostor Botaničkog vrta, a drugi, Glazbeni pavi-

ljon, nalazi se na Tuškancu i čeka obnovu. Vrlo jasna koncepcija izložbe *Korak do novog stoljeća* i odličan likovni materijal, kao i vrstan postav s upotrebom suvremene tehnologije, te jednostavan i pregledan katalog jamče dobar odaziv posjetitelja. Zanimljivo je da će izložba dobiti i povratnu informaciju zahvalju-

jući primjeni suvremene tehnologije, odnosno stroja koji anketira posjetitelje na izlasku iz izložbenog prostora i statistički obrađuje njihove odgovore na postavljena pitanja. Zbog svega navedenog možemo biti sigurni da će rezultati ankete biti obećavajući.

Andreja Der-Hazarijan Vukić

POHVALA ŠKOLI

*Zagrebačke škole - škole i fakulteti
međuratnog razdoblja*

Hrvatski školski muzej, Zagreb

8.3.-18.3.2007.

Autorice izložbe: Silvija Limani i Vanja Žanko

Praksa ponavljanja izložbe u relativno kratkom vremenskom razmaku postala je svojevrsan zaštitni znak autorskog dvojca, Silvije Limani i Vanje Žanko. Tako je i izložba *Zagrebačke škole*, postavljena u Hrvatskom školskom muzeju, popraćena promocijom kataloga, imala svoju premijeru krajem 2005. u galeriji "Modulor" (CZK Trešnjevka). Autorice izložbe i kataloga, mlade povjesničarke umjetnosti, već nekoliko godina sustavno obrađuju period moderne na različitim tipskim primjerima izgradnje u Zagrebu. Nakon opsežno obrađenih vila u Bosphorskoj ulici, za novu temu izabrale su školske zgrade, a sve to u sklopu istraživanja koja bi trebala biti objedinjena projektom *Arhitektonskog vodiča Zagreba*, na kojem, pokazalo se i ovom izložbom, vrijedno rade.

Na izložbi je predstavljeno dvadeset školskih zgrada građenih u razdoblju od 1924. do 40-

ih godina, među kojima mnoge svojim inovativnim i funkcionalističkim arhitektonskim oblicima čine bitan dio korpusa nastalog u ovom plodnom razdoblju zagrebačke arhitektonske povijesti. Prateći redoslijed predstavljenih osnovnih (pučkih) škola, gimnazija i fakulteta, pratimo ujedno i razvoj školstva na ovim prostorima. Počinjemo shvaćati onaj prosvjetiteljski zamah kojem je poticaj dao još Izidor Kršnjavi došavši 1891. na mjesto predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu, kada je proveo niz školskih i visokoškolskih reformi u nastavi te izgradio i pregradio nekoliko desetaka školskih zgrada.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata za Zagreb je započelo vrijeme rasta, kako ekonomskog, tako i demografskog, što je simultano i organizirano pratio i njegov urbanistički razvoj. Sretna okolnost bila je prisutnost generacije